

hodil po razstavi, nisem tega niti zapazil; človeku, ki zasleduje razvoj umetnosti — ne mislim samo sedanje, temuč življenje umetnosti sploh — se zdi to načelo tako normalno, tako samoposebi dano, da se njega uresničitve niti ne zave kot novotarije. Da še ne mislijo vsi tako, me je poučilo šele vprašanje tovariša, ki sem ga spremljal po dvorinah avstrijskega muzeja:

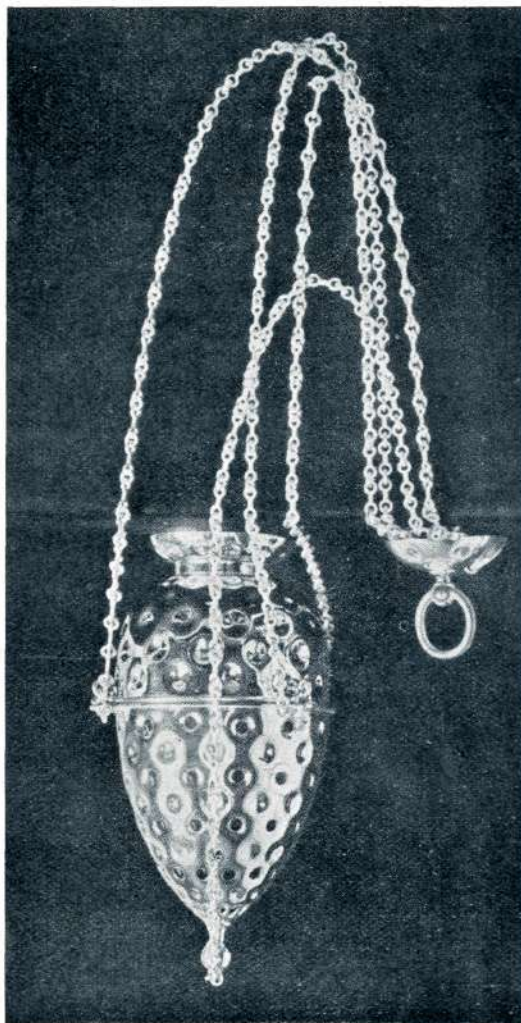
»Ali ni več starih stilov?«

Res, ljudi s takimi vprašanji je še več; samo to me tudi opravičuje, da se lotim za trenotek zopet premlevanja stilistične slame, kolikorkoli je je to za tiste, ki so poučeni, banalno delo. Ljudje s takimi vprašanji so dvojne vrste: Nekateri vprašujejo zato, ker so že z materinim mlekom vsesali misel, da so samo trije cerkveni stili; ti niso nevarni; kakor hitro vidijo kaj dobrega, pozabijo na trojico stilov, sodijo po svojem zdravem naravnem okusu in so pripravljeni sprejeti vse, kar je lepega. Drugi ne uživajo tako neposredno, ne sodijo s prostim očesom, temuč skoz učena očala; teoretizirajo; vedo sicer, da je danes nemogoče tako pisati, kot je pisal Shakespeare — tudi človeku, ki bi mu bil kongenialen — vedo, da je nemogoče komponirati, kot je komponiral Beethoven, toda dvomijo, ali bi se ne dalo slikati, kot je slikal Raffael — in kadar zidajo, zidajo romansko. Ti ljudje so bolj nevarni, ker se ne dajo prepričati; prepričal jih bo samo čas. Govoriti se da le s tistimi, ki verujejo v skrivnost stilistične trojice slepo in ne iz principa.

V šoli dobi mladi mož vtis, da je stil sistem umetnostnih pravil, ki nastane, vlada daljšo ali krajšo dobo umetniško stvarjanje, dokler ga ne zamenja drug sistem; tako izgleda stil kot nekaj shematičnega, kot trdna, neizpremenljiva norma. Stili so pa trije: romanski, gotski in renesančni. Oni da pomenijo absolutne vrhunce, so klasični, za vse čase vzorni.¹ Z renesanso da se čas neha. Kontroverza, katera arhitektura je bolj katoliška in kako naj se zida, je ponehala, grade se pa le še romanske in gotске in renesančne cerkve. Kölnski nadškof je, če se ne motim, še lansko leto izdal tako naredbo za svojo škofijo.

V resnici pa stil ni nič shematičnega, temuč živa oblika, ki se neprehoma menjava, razvija; ne tvorijo ga kanonični predpisi, temuč le osnovna ideja ene dobe, v kateri je variacija oblik vedno mogoča, dokler se ne izpremeni tudi bistvena ideja sama. Zato je razvidno, da je danes nemogoče

zidati gotško cerkev, če ne kopiramo določenega vzorca, ker je »gotška cerkev« ideja, ki ima lahko zelo različne oblike. Če bi se izgubili vsi dokumenti o postanku dunajske votivnice ali rotovža, bi vendar nikdar nikomur ne prišlo na misel, da sta to res gotski stavbi, ker v gotski dobi takih ni. To dejstvo je dokaz, da je teorija čistega zgodovinskega stila praktično neizpeljiva, in dejansko

KADILNICA.

so arhitekti te struje obenem, ko so se oddaljili od svojih vzorcev, nehote pripravljali temelj sedanji umetnosti; že zunanje sile, nove potrebe, so jih prisilile k temu. Tudi oni imajo svoje zasluge, toda sedaj je že čas, da si jih pridobimo drugi. Prav bi bilo, da zgodovinske stile z vsem dolžnim spoštovanjem, z občudovanjem magari, pomaknemo zopet v zgodovino nazaj. Vsaka doba je imela svojo umetnost, ki je bila izraz in simbol njene kulture, njenih teženj, zakaj bi je ne imela naša?

¹ Srednja šola nima mnogo deleža pri razširjanju teh škodljivih mnenj, ker se z upodabljanjem umetnostjo ne bavi; toda kolikor more, jih mladeničem vceplja pri pouku literarne zgodovine.